

Европейски съд по правата на човека

Обершлик срещу Австрия (Oberschlick v. Austria)

Жалба № 11662/85, А.204

Решение от 23 май 1991г.

(резюме) *

Чл. 10: свобода на словото; **чл. 6:** право на справедлив процес в наказателното производство

Чл. 10 защитава не само съществуването на изразените идеи и информация, но също така и формата, в която са предадени. Свободата на словото предоставя на обществеността възможност да узнае идеите и нагласите на политическите лидери и да си състави мнение за тях. Свободата на политическия дебат е в същността на концепцията за демократично общество, която се налага в Конвенцията.

Границите на допустимата критика са по-широки когато се касае до политик, действащ в качеството си на обществена фигура, отколкото по отношение на обикновения гражданин. Първият неизбежно и съзнателно се поставя под щателно наблюдение на всяка негова дума и дело, както от страна на журналистите, така и от страна на обществото като цяло, и трябва да показва по-висока степен на толерантност, особено когато сам прави публични изявления, допускащи критика.

Всеки политик има право на защита на репутацията си, дори и когато не действа като частно лице, но изискванията на тази защита трябва да бъдат съпоставени с интереса от откритото обсъждане на политически въпроси.

Изискването за доказване истинността на оценъчни съждения е изпълнимо и само по себе си съставлява нарушение на свободата на словото.

Факти по делото

Г-н Обершлик – австрийски журналист бил редактор на списание "Форум". На 29 март 1983 г., по време на кампанията за парламентарни избори в Австрия, по една от телевизионните програми било съобщено, че г-н В. Грабер-Майер – по това време секретар на Австрийската либерална партия, участваща в управляващата коалиция,

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

предложил семейните добавки на австрийските жени да бъдат увеличени с 50%, за да се избегнат абортите по финансови причини, а семейните добавки за имигрантските семейства да бъдат намалени с 50 %. Той посочил, че и в други европейски държави семейства на емигрантите са поставени в дискриминационно положение.

На 12 април 1983 г. жалбоподателят и няколко други лица сигнализирали Виенската прокуратура, но тя решила да не образува наказателно производство срещу г-н В. Грабер-Майер. В деня, в който бил внесен в прокуратурата, пълният текст на сигнала бил публикуван от жалбоподателя във “Форум”. Според него, по отношение на В. Грабер-Майер съществувало подозрение в извършване на следните престъпления: 1) разпалване на омраза, в нарушение на чл. 283 от НК; 2) подбуждане към извършване на престъпни деяния и изразяване на одобрение към такива деяния, в нарушение на чл. 282 от НК; 3) наказуеми деяния по чл. чл. 3 и 3д от Конституционния закон от 8 май 1945 г. за забрана на Националсоциалистическата партия (НСП).

Изложени били фактите – резюме на новините, излъчени по програми 1 и 2 на Австрийската телевизия на 29.3.1983 г., и се твърдяло, че публичното изявление на г-н В. Грабер-Майер е направено по уронващ човешкото достойнство начин и е насочено срещу група лица, определени чрез принадлежността им към народ, етническа група или държава – в конкретния случай по признака, че нямат австрийско гражданство. Според авторите, различното третиране на австрийските жени и на майките от семейства на работници-мигранти създавало впечатлението, че последните и техните неродени деца са по-нисша и малощенна част от населението като цяло, както и че е в интерес на австрийския народ такива майки да абортират. По този начин г-н В. Грабер-Майер представял работниците-мигранти като незаслужаващи уважение човешки същества, в което авторите виждали тенденциозно подбудителство към омраза и неуважение към тези работници.

В сигнала се посочвало също, че г-н Грабер-Майер публично предлага и призовава австрийския парламент и австрийското правителство да въведат мерки, представляващи по същество престъпна дейност по смисъла на чл.чл. 3 и 3д от Закона от 8 май 1945 г., които забранявали всякаква дейност от името на НСП или в подкрепа или пропагандиране на нейните цели, даже ако тази дейност се извършва извън НСП. Авторите на публикацията подчертавали, че създаването на враждебно отношение към гражданите на чужди държави и поставянето им в по-неблагоприятно положение до такава степен, че да бъдат принудени да напуснат, са били съществени цели на НСП и на нейната политика. Предложението на В. Грабер-Майер представлявало цинично средство, целящо да накара чуждите граждани да напуснат Австрия и да принуди жените, оставащи там, да правят аборти. То било напълно съответстващо на философията и целите на НСП, според която държавата трябва да осигури приоритетно възможности за работа и за издръжка на своите граждани. Това предложение целяло подобряване на условията на живот на граждани (на австрийските майки) чрез влошаване условията за живот на работниците-мигранти и същевременно предотвратяване на по-нататъшна имиграция (съответно т.т. 7 и 8 от Програмата на НСП).

На 22 април 1983 г. В. Грабер-Майер завел срещу жалбоподателя и другите лица, подписали сигнала за извършено престъпление, наказателно дело от частен

характер за клевета. Той искал също изземване на броя на сп. “Форум” с публикацията и заплащане на обезщетение от неговите собственици.

Районният съд приел, че публикацията не осъществява състава на твърдяното престъпление, тъй като съдържала само оценка на поведение, което само по себе си било правилно описано.

По жалба на г-н В. Грабер-Майер второинстанционният съд отменил горното решение на 31 май 1983 г. Той приел, че авторите са нарушили стандартите на честната журналистика, като са внушили мотиви, които г-н В. Грабер-Майер не е изразявал, по-специално чрез твърдението, че той се е ръководел от националсоциалистическа идеология. Делото било върнато за повторно разглеждане от районния съд.

Жалбоподателят поддържал, че написаното от него е истина, тъй като в това отношение е достатъчно да се докаже, че сигнал с публикуваното съдържание действително е бил подаден в прокуратурата. Твърдял, че като е изложил подозренията си, е изпълнил свое правно задължение и поради това не следва да носи наказателна отговорност. Не можел да отговаря за неправилна правна квалификация на деянията, след като не е юрист. Районният съд признал жалбоподателя за виновен за клевета и го осъдил да заплати глоба в размер на 4000 австрийски шилинга или, ако глобата не бъде заплатена – на 25 дни лишаване от свобода. Районният съд постановил също така мерки срещу собствениците на “Форум” (Сдружението на редактори и служители в списанието) – изземване на съответния брой на изданието и публикуване на присъдата. Осъдил ги да заплатят на г-н В. Грабер-Майер обезщетение в размер на 5000 шилинга и ги обявил за солидарно отговорни за заплащане на глобата. В мотивите си съдът подчертал, че жалбоподателят не е установил истинността на твърденията си. Приел, че изявленията на г-н В. Грабер-Майер разкриват ксенофобия, но не могат да бъдат квалифицирани като националсоциалистическо отношение или като престъпление. Фактът, че публикацията представлявала само възпроизвеждане на сигнал, представен в полицията, не оневинявал жалбоподателя, тъй като всяко лице имало право да информира полицията за факти, които според него представляват престъпно деяние, но публикуването на тази информация в периодично издание, което я прави достояние на широката публика, надминавало обикновеното информиране и не било оправдано. В този смисъл жалбоподателят не можел да се позовава на своето задължение да привлече вниманието на обществото към нацистките твърдения на високопоставен функционер на една управляваща партия. Съгласно общото правило, всяко лице, което отправи подобно твърдение чрез медиите, трябвало да докаже, че то е вярно.

Г-н Обершлик на няколко пъти безуспешно изисквал да му бъде издаден препис от протокола за заседанието и го получил едва след като му бил връчен препис от присъдата. На 6 септември той поискал поправка на протокола, където, според него, не били отразени някои изявления на г-н В. Грабер-Майер, които били в състояние да повлияят при преценката на доказателствата. На 4 октомври му било отказано с мотива, че пет месеца след заседанието съдията едва ли би могъл да се спомня в подробности направените изказвания, а подобни на незаписаните според жалбоподателя изявления били отразени в протокола.

На 17 декември 1994 г. Виенският апелативен съд в същия състав, в който разгледал делото и първия път, отхвърлил жалбата на г-н Обершлик срещу присъдата.

Резюме на решението на Европейския съд

В жалбата си до Комисията от 16 юни 1985 г. г-н Обершлик е твърдял нарушения на чл. 6, т. 1 и на чл. 10 от Конвенцията. Комисията е приела, че е налице нарушение на чл. 10, както и – в производството пред Апелативния съд – на чл. 6, т. 1.

Правителството прави предварително възражение, че жалбата не е подадена в предписания от Конвенцията 6-месечен срок от постановяване на окончателното решение на компетентната национална инстанция. Тя е получена от Комисията едва на 25 юни 1985 г., а присъдата е била произнесена устно на 17 декември 1984 г. Подобно на Комисията, Съдът приема тезата на жалбоподателя, че меродавна е датата на изпращане на жалбата по пощата (16 юни 1985 г.), а не на получаването ѝ в Комисията.

Правителството поддържа също така, че жалбата е просрочена най-малкото по отношение на искането за поправка на протокола, по което районният съд се е произнесъл с окончателно решение още на 30 октомври 1984 г. “Съдът не споделя това становище. Националните производства биха били ненужно забавяни и усложнявани, ако жалби като настоящата, касаещи процедурни решения, трябваше да се подават преди постановяване на окончателното решение по съществуващото на делото. Следователно, по отношение на подобни процедурни решения 6-месечният срок по чл. 26¹ от Конвенцията тече от същата дата, която е меродавна по отношение на окончателното решение по съществуващото на делото, дори и те да са станали окончателни преди приключване на производството.”²

I. Относно твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1

Комисията не е намерила нарушение във връзка с оплакването на жалбоподателя, касаещо искането му за поправка на протокола, и той се съгласява с изводите ѝ, поради което Съдът не намира основание да разглежда този въпрос.

Главното му оплакване е, че в апелативното производство при повторното разглеждане на делото съставът на Виенския апелативен съд не е представлявал “независим и безпристрастен съд”, както и че не е бил “създаден в съответствие със закона”, тъй като в противоречие с НПК неговият председател, а – както жалбоподателят разбрал по-късно и поддържа пред Съда – и другите двама съдии, били същите, както и при първото разглеждане.

“Съдът отбелязва, че тези две твърдения на жалбоподателя по същество съвпадат. Чл. 489 от НПК, който предвижда в такива случаи съставът на апелативния съд да не включва съдии, които са участвали в първото разглеждане на делото,

¹ След изменението на Конвенцията с Протокол N 11 – [чл. 35](#).

² Решението е единодушно.

показва загрижеността на националния законодател да избегне всякакво разумно съмнение в безпристрастността на този съд. Съответно, несъобразяването с това правило означава, че апелативната жалба на г-н Обершлик е била разгледана от съд, за чиято безпристрастност националното право признава, че буди съмнение.”

Правителството възразява, че в заседанието пред апелативния съд жалбоподателят не е повдигнал въпроса за участието на председателя на състава, т.е. се е отказал от правото си да поиска замяната му.

“Съгласно практиката на Съда, отказът от право, гарантирано от Конвенцията – доколкото е позволен – трябва да бъде установен по несъмнен начин. В случая не само председателят, но и другите двама членове на състава е следвало да се отведат служебно, съгласно чл. 489, ал. 3 от НПК. Каквато и да е била позицията на жалбоподателя по отношение на председателя на състава, нито той, нито адвокатът му са знаели, до един момент доста след заседанието от 17 декември 1984 г., че другите двама съдии също са участвали при произнасяне на решението от 31 май 1983 г. Следователно, не е установено, че жалбоподателят се е отказал от правото си делото му да бъде разгледано от “безпристрастен съд”. Съответно, в това отношение е налице нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.”³

II. Относно твърдяното нарушение на чл. 10

“Не се спори, че осъдителната присъда срещу жалбоподателя, постановена от Районния съд във Виена на 11 май 1984 г. и потвърдена на 17 декември 1984 г. от Апелативния съд на Виена, представлява “намеса” при упражняване на неговата свобода на словото. Не се спори, също така, че тази намеса е била “предвидена от закона”, а именно от чл. 111 от НК, и е целяла да защити “репутацията и правата на другите” по смисъла на чл. 10, т. 2 от Конвенцията. Спорът пред Съда се съсредоточи върху въпроса дали намесата е била “необходима в едно демократично общество” за постигане на тази цел.”

Жалбоподателят подчертава, че в едно демократично общество ролята на периодичните издания като “Форум” включва и критични бележки относно направени от политици предложения в областта на социалната и правна политика. В това отношение пресата трябва да има свободата да избере най-подходящата за целта форма на коментар. В конкретния случай австрийските съдилища са му отрекли правото не само да изрази мнението си, че направеното предложение съживява националсоциализма, но също така и да направи историческа съпоставка, опирайки се на фактите.

Твърдението на жалбоподателя е възприето от Комисията.

Според правителството, г-н Обершлик е престъпил границите на разумната и оправдана критика. Той не е могъл да докаже обвиненията си, поради което е бил осъден за клевета. Правителството изтъква, че Европейският съд не следва да преценява дали мотивите на австрийските съдилища се правилни – това следвало от свободата на преценка, предоставена на националните власти. Определянето на

³ Решението е единодушно.

дадени твърдения като клеветнически зависело до известна степен от националните разбирания и правна култура.

А. Общи принципи

Съдът припомня основните принципи, свързани със свободата на изразяване на мнение и ролята на пресата, закрепени в практиката му – по-специално решенията по делата *Хендисайд*⁴, 7.12.1976 г., А.24, стр. 23, § 49, *Лингенс*⁵, 8.07.1986 г., А.103, стр. 26, § 41 и *Сънди таймс*⁶, 26.04.1979 г., А.30, стр. 40, § 65.

“Чл. 10 защитава не само съществуването на изразените идеи и информация, но също така и формата, в която са предадени. (...) Свободата на пресата предоставя на обществеността едно от най-добрите средства да узнае идеите и нагласите на политическите лидери и да си състави мнение за тях. Това се вижда ясно от формулировката на чл. 10, където правото на обществото да получава информация и идеи е изрично упоменато. По-общо погледнато, свободата на политическия дебат е в самата същност на концепцията за демократично общество, която се налага в цялата Конвенция.

Границите на допустимата критика съответно са по-широки когато се касае до политик, действащ в качеството си на обществена фигура, отколкото по отношение на обикновения гражданин. Първият неизбежно и съзнателно се поставя под щателно наблюдение на всяка негова дума и дело, както от страна на журналистите, така и от страна на обществото като цяло, и трябва да показва по-висока степен на толерантност, особено когато сам прави публични изявления, допускащи критика.

Всеки политик несъмнено има право на защита на репутацията си, дори и когато не действа като частно лице, но изискванията за тази защита трябва да бъдат съпоставени с интереса от откритото обсъждане на политически въпроси.

Задачата на Съда в случая трябва да се погледне в светлината на тези принципи. Касае се за границите на допустимия критицизъм в контекста на общественения дебат по политически въпрос от общ интерес. В такива случаи Съдът трябва да се убеди, че националните органи са прилагали стандарти, които съответстват на тези принципи, както и че са се основавали на приемлива преценка на релевантните факти.

За тази цел Съдът следва да прецени оспорваните съдебни решения в светлината на случая като цяло, включително публикацията на жалбоподателя и контекста, в който е написана.”

Б. Приложение на принципите

“Съдът споделя становището на Комисията, че публикуването на текста на сигнала във “Форум” е допринесло за обществен дебат по политически въпрос от обща значимост. По-специално, въпросът за различното третиране в социалната

⁴ Handyside v. the United Kingdom

⁵ Lingens v. Austria

⁶ Sunday Times v. the United Kingdom

сфера на собствени граждани и на чужденци е повдигал оживена дискусия не само в Австрия, но и в други държави-членки на Съвета на Европа.

Както подчертава Комисията, критиката на г-н Обершлик е имала за цел да привлече, по един провокативен начин, вниманието на обществото към направено от политик предложение, което е било в състояние да шокира много хора.”(...)

Европейският съд не се съгласява с изводите на националните съдилища. “Информацията, така както е публикувана от г-н Обершлик, започва с изложение на фактите (...), т.е. възпроизвеждане на изявленията на г-н Грабер-Майер. Безспорно е, че тази ѝ част е фактически вярна. Онова, което следва, е анализ на тези изявления, на базата на който авторите ѝ правят заключението, че политикът съзнателно е изразил идеи, съответстващи на проповядваните от нацистите. Съдът може да разглежда тази последна част от информацията само като оценъчно съждение, изразяващо мнението на авторите по направеното от този политик предложение, което мнение е било ясно представено като основаващо се единствено на сравняването между това предложение и текстове от Манифеста на НСП.

От това следва, че г-н Обершлик е публикувал вярно изложение на факти, следвано от оценка на тези факти. Австрийските съдилища са приели обаче, че той е трябвало да докаже истинността на своите твърдения. Когато става дума за оценъчни съждения, това изискване е неизпълнимо и само по себе си съставлява нарушение на свободата на словото (вж. решението по делото [Лингенс](#)).

Що се отнася до формата на публикацията, Съдът възприема преценката на австрийските съдилища и отбелязва, че те не са приели поднасянето на статията във формата на сигнал за извършено престъпление като заблуждаващо в смисъл, че е довело значителен брой читатели до убеждение, че срещу г-н В. Грабер-Майер е предприето наказателно преследване или дори че той е вече осъден. Австрийските съдилища са приели само, че тази конкретна форма на поднасяне на информацията е целяла написаното, което според тях съставлява обвинение, да предизвика “особено силно въздействие върху обикновения читател”. По мнение на Съда обаче, предвид важността на разисквания въпрос, не може да се твърди, че като е избрал тази особена форма г-н Обершлик е преминал границите на свободата на словото.

От това следва, че намесата при упражняването от г-н Обершлик на неговата свобода на словото не е била “необходима в едно демократично общество за защита на правата на другите”. Съответно, налице е нарушение на чл. 10 от Конвенцията.”⁷

По чл. 50 от Конвенцията жалбоподателят е поискал от Съда да укаже на правителството на Австрия: а) да го реабилитира и съдебното решение от 17 декември 1984 г. да бъде отменено и б) да отмени изземването на бр. 352/353 на сп. “Форум”. “Съдът обаче не е оправомощен да дава указания от този вид (вж. *mutatis mutandis* решението по делото *Хаушилд*⁸ от 24 май 1989 г., А-154, стр. 23, § 54).”

Съдът уважава претенцията на г-н Обершлик за обезщетение за имуществени вреди в размер на заплатените от него глоба и разноски на тъжителя и я отхвърля в останалата ѝ част, касаеща вредите от изземването на списанието и разноските,

⁷ Решението е взето с мнозинство от 16 срещу 3 гласа.

⁸ Hauschildt Case

направени за публикуването на информация относно процеса за клевета, тъй като те са понесени от собствениците на сп. “Форум”.

Във връзка с претенцията за неимуществени вреди Съдът намира, че самата констатация на нарушението е достатъчно обезщетение. Той уважава искането за заплащане на разноските, направени в производството пред австрийските съдилища и пред органите по Конвенцията, в размер на 85 285 австрийски шилинга.